

Med livet som material

"Hade jag inte börjat skriva så skulle han och jag och kärleken ha levat lyckliga till vår död. Ingen kan ha haft bättre förutsättningar än vi. Fortfarande kan jag inte fatta att det måste bli så svårt. Jag ångrar mig inte. Jag hade inget val." Så sammanfattar **Märta Tikkanen** sitt och **Henrik Tikkanens** närmare trettioåriga äktenskap/krig i boken *Två. Scener ur ett konstnärsäktenskap*.

Fan tro't. Efter att ha läst *Borde hålla käft en bok om Märta Tikkanen* av den finlandssvenska författaren **Johanna Holmström** är frågorna fortfarande fler än svaren. Hur kan en kvinna kalla sig feminist och samtidigt offra nästan allt för en man? Det är författarens röda tråd i boken som följer Märta Tikkanens liv i kronologisk ordning, uppväxt, utbildning och författarskap. Varje bok redovisas noggrant med utdrag ur recensioner i framförallt Sverige och Finland, de reaktioner böckerna väcker i familjen och i omvärlden, parat med samtal med Märta själv och hennes barn. Allt är rejält kryddat med privata inblickar i familjelivet, det komplicerade äktenskapet och skvallret med/stödet från väninnorna **Åsa Moberg** och **Birgitta Stenberg** ur deras intensiva brevväxlingar.

"Jag är svårälskad, sa Henrik en gång med en grimas. Det är möjligt. Men han var trots allt ännu svårare att sluta älska" säger Märta Tikkanen. Boken som ska handla om Märta glider omedelbart in på maken Henrik och deras relation. Henrik Tikkanen var sprungen ur en krigs- och våldsmärkt mansgeneration präglad av kärlekslöshet och alkoholism. Han krävde ständig uppmärksamhet, en hyperaktiv, kreativ, alkoholiserad konstnärssjäl, en alltigenom egocentrisk person. Märta var en heltidsarbetande journalist, lektor och senare rektor för Helsingfors svenska arbetarinstitut. En fyrabarnsmor som skrev på nätterna. När hon efter åratal av vankelmod till slut bestämt sig för att lämna det destruktiva förhållandet med Henrik drabbas han av leukemi och hon blir

kvar. Efter Henriks död myntar Märta Tikkanen sitt numera berömda: "Jag saknar honom ofta. Inte ett ögonblick har jag önskat honom tillbaka."

Barnen tar alla stryk under uppväxten. Äldste sonen JJ går som 16-åring in i en psykos och tvångsvårdas under ett halvt år. Märta hindrar Henrik från att skriva om sonens sjukdom, sedan skildrar hon den själv i boken *Mörkret som ger glädjen djup*. JJ utvecklar senare egna alkoholproblem med våldstendenser och sjukpensioneras tidigt i livet. Den yngsta dottern Sofia diagnosticeras med MBD och behöver ständigt stöd och hjälp. Hennes uppväxt har beskrivits av Märta i *Sofias egen bok*. Bägge barnen har, framgår det i Holmströms bok, fortsatt daglig kontakt med modern. Sonen Robert, som stod upp mot båda föräldrarna, har som vuxen efter sitt eget val, begränsat kontakten med sina syskon och sin mor.

Märta Tikkanens författarskap har varit en ständig berg- och dalbana. Ofta blev hon tillintetgjord av finländska kritiker manliga såväl som kvinnliga, som generellt utgick ifrån att finlandssvenska författare inte hade något värde, styvmoderligt och nedlåtande behandlad såväl av de finlandssvenska kritikerna som av Henrik och hans författarvänner. De i sin tur menade att den här sortens litteratur inte hade något viktigt att säga om världen. Ständigt blev Märta Tikkanen förbigången när författarpriser skulle delas ut. Samtidigt har hon blivit höjd till skyarna i Sverige. Sedan 90-talet och framåt har hon dessutom blivit mångfaldigt prisad här. Sett i backspegeln har hennes böcker och hennes kamp öppnat dörrar för andra kvinnliga författare under snart femtio år.

Min egen uppfattning om Märta Tikkanens författarskap är baserad främst på hennes 70-tals böcker *Män kan inte våldtas* och *Århundradets kärlekssaga* som bägge slog ner som en bomb samt på bokslutet med Henrik Tikkanen i *Två. Scener ur ett konstnärsäktenskap*, hennes i mitt tycke bästa bok. Där är hon stark, intensiv, ärlig på gränsen till hänsynslös i sin vilja

att modigt visa upp det som de flesta gömmer undan som något skamligt och djupt privat. De två förstnämnda böckerna kom dessutom ut i en tid när det ansågs helt fel att vara självutlämnande och privat, att vara en "blottare". Märta säger; *"Allting är material. Livet är material. De svåraste sakerna är de viktigaste att ta tag i och försöka bearbeta. Det finns inget som är så skamligt att det inte skulle gå att tala om det... Mitt samhällsengagemang bottnade i de alldeles små sammanhangen, teorierna hann jag aldrig fram till"*.

"Nu gäller det

För oss

Att tillåta oss

Besvikelsen

Ilskan

Vreden

Hatet

När vi har hatat färdigt

Reser vi oss

Och går"

Ur Århundradets kärlekssaga

Här slås jag av Märta's djupa engagemang och den okuvliga kampviljan för jämställdhet i relationer där bägge får ta lika stor plats, står i bredd, lyssnar på varandra och delar på arbetet i vardagen. Något hon aldrig kom i närheten av i sitt eget äktenskap med Henrik Tikkanen. Under 80-talet tog hon sedan närmast avstånd från "kvinnofrågan" och när hon nu diskuterar feminism och metoo med Johanna Holmström verkar hon tämligen oengagerad. *"Jag följer rätt dåligt med feminismen idag. Jag har bara försökt lära barnen att inte leva som jag levt utan som jag lär"* säger hon.

Hur står sig då Johanna Holmströms bok? Hon har ju en guldgruva att utforska, böcker, recensioner, artiklar, brev och dessutom har hon intervjuat och samtalat med Märta under närmare ett års tid. Boken är på drygt 400 sidor och skulle

nog mått bra av att redigeras ännu hårdare. Vissa texter kunde hon låtit förbli otryckta. Det gäller inte minst delar av brevväxlingen med väninnorna. Den är frispråkig, full av humor och ironi men känns som ett lite förbjudet tillträde.

Det är svårt att skriva biografier om starka, nu levande personer. Under läsningen hör jag att Märta Tikkanen och den äldsta dottern ville stoppa boken i tryckeriet, då vissa partier inte anonymiserats tillräckligt. Författaren å sin sida ville inte stå för den redigerade slutprodukten. Hur som helst borde Johanna Holmström utelämnat sin egen historia, sina egna åsikter och upplevelser av feminismen och metoo – det här är en bok om Märta Tikkanens liv och författarskap och det räcker bra.

Heléne Nellvik

Borde hålla käft en bok om Märta Tikkanen

Johanna Holmström

Norstedts 2020

Borde hålla käft, en bok om Märta Tikkanen av Johanna Holmström